

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
Postboks 8004 Dep
0030 Oslo

Ref.	Vår ref.	Dato
13/142	13/00104	19.04.2013

Kulturrådets høringsuttalelse, NOU 2013:2 Hindre for digital verdiskaping

Kulturrådet viser til brev datert 17. januar 2013 hvor Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet inviterer til å komme med en høringsuttalelse til *NOU 2013:2 Hindre for digital verdiskaping*. Kulturrådet takker for denne muligheten og oversender med dette våre kommentarer og innspill i form av en felles uttalelse fra rådet og fagadministrasjonen.

Generelle betraktninger

Kulturrådets formål er å «stimulere samtidens mangfoldige kunst- og kulturuttrykk og å bidra til at kunst og kultur skapes, bevares, dokumenteres og gjøres tilgjengelig for flest mulig» (Prop. 67 L (2012–2013), § 1). Kulturpolitikken som kommer til uttrykk i denne formålsparagrafen sammenfaller ikke nødvendigvis med forutsetningene for «verdiskaping» i streng samfunnsøkonomisk forstand. Likevel er det innlysende at denne kulturpolitikken også er en av forutsetningene for at andre, sentrale verdier blir skapt, får vokse og blir ført videre i samfunnet – verdier som i sin tur kan legge grunnlaget for så vel innovasjon som næringsutvikling.

Det følger store markedsmessige, samfunnsmessige og kulturelle endringer i kjølvannet av den teknologiske utviklingen. Så vel for skapende som for formidlende kunst- og kulturpraksis gjør dette seg gjeldende, både som nye opphavsrettslige utfordringer og som nye muligheter for tilgjengeliggjøring, involvering og brukervedvirkning. Digitutvalget foreslår å etablere en sektorovergripende prosjektorganisasjon for å drive gjennom digitaliseringen av det offentlige Norge. Kulturrådet vil på sin side vektlegge viktigheten av å bygge et slikt prosjekt på sektorfaglig kompetanse. I St. meld. nr. 24 (2008–2009) *Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv* blir det foreslått å etablere et digitaliseringsråd for arkiv-, biblioteks- og museumssektorene (s. 103). Kulturrådet ønsker å peke på dette som en konstruktiv løsning i denne sammenheng.

Kulturrådets politiske ansvarsområde, som formulert over, skal favne og ivareta så vel skapende og utøvende kunstnere som formidlende institusjoner og brukere. Det vil åpenbart være hensyn som krysser hverandre i et slikt bilde. Digitutvalget anerkjenner denne friksjonen, men utredningen er skrevet ut fra et mandat som er avgrenset til de næringsmessige aspektene ved den digitale utviklingen. Kulturrådet opplever at dette har resultert i en generelt svak og overflatisk analyse av kulturpolitikk og kulturpolitiske virkemidler.

Opphavsrett og rettighetsforvaltning

Kapittel 4 omhandler immaterielle rettigheter, i hovedsak opphavsrett og patentrett. Kulturrådet velger kun å kommentere det som vedrører opphavsrett og rettighetsforvaltning (punkt 4.5, 4.6, 4.7 og 4.11). Kulturrådet støtter Digitutvalgets overordnede ønske om en forenklet åndsverklov og rettighetsforvaltning. Virkelighetsbeskrivelser og løsninger ser vi derimot noe ulikt på.

Kulturrådet støtter Digitutvalgets oppfatning av at åndsverkloven er uoversiktlig, og vi ser fram til det kommende forslaget til revidering av loven. Kulturrådet mener at god rettighetsforvaltning som bidrar til formålstjenlige avtaler og tjenester kan veie opp for det utvalget oppfatter som et komplisert lovverk og lang vernetid.

Rettighetsforvaltningen i Norge er godt organisert og basert på kollektive ordninger. Det er et godt utgangspunkt for å møte mange av de utfordringene NOU-en peker på uten dyptgripende endringer i lovverket.

Digitutvalget er ikke alene om å peke på vernetiden og kompliserte klareringsprosedyrer som en utfordring. Flere internasjonale utredninger (bl.a. fra Collections Trust (UK) og Europeana) har pekt på risikoen for at kunst- og kulturinnhold fra de siste tiårene kan bli kraftig underrepresentert i digitale kulturarvstjenester, grunnet klareringsproblematikk. Klarering kan, kanskje noe paradoksalt, være en større utfordring for museer og andre ikke-kommersielle aktører, som mangler økonomiske insentiver til å klarere komplisert materiale, og derfor prioriterer å tilgjengeliggjøre eldre materiale som har «falt i det fri». Materialtyper som ofte har vært publisert anonymt og uten datering, for eksempel fotografi, kan være ekstra krevende å klarere når vernetiden er basert på opphavers dødsår. Et alternativ til Hargreaves-rapportens anbefaling om lovregulering av retten til å benytte foreldreløse verk (gjengitt i punkt 4.11.4), er at foreldreløse verk klareres under avtalelisens. For å fange opp nye bruksmåter bør det i forbindelse med den forestående gjennomgangen av åndsverkloven vurderes å innføre nye, fleksible avtalelisensordninger.

Balanse mellom opphavers og allmenhetens interesser er et helt sentralt premiss i åndsverkloven, og derfor relevant å problematisere. Digitutvalget refererer bl.a. til EU-kommisjonens *Content Online Platform* (2009), som påpeker behovet for sterkere fokus på brukeren i lovarbeid og rettighetsforvaltning. Kulturrådet registrerer at både brukere og rettighetshavere opplever at balansen i dag er truet, og vi ser behovet for at politikere og myndigheter ivaretar begge interesser. I et verdiskapingsperspektiv burde imidlertid spørsmålet om balansen mellom opphaver og tjenesteleverandør vært drøftet. Det er ikke nødvendigvis slik at publikum vil få billigere og bedre tjenester dersom det opphavsrettslige vernet svekkes. I stedet vil det kunne føre til større profitt («verdiskaping») hos tjenesteutviklere og distributører, på bekostning av opphaverne. Kulturrådet vil understreke opphavsrettens avgjørende betydning for så vel skapende som utøvende kunstneres økonomiske overlevelsessevne.

Bokhylla-avtalen mellom Nasjonalbiblioteket og Kopinor er et eksempel på hvordan kollektiv rettighetsforvaltning og lisensiering har gitt en modell for enkel tilgang gjennom sentralt framforhandlede avtaler. En forutsetning for Bokhylla er avtalelisensordningen, som bl.a. medfører at også foreldreløse verk er omfattet. Kulturrådets anbefaling er at praksisen med kollektive avtalelisenser danner grunnlag for prosesser og avtaler også for andre kunstformer enn litteratur, og at dette blir en prioritert oppgave i det videre arbeidet med forenkling av rettighetsforvaltningen. Slike avtaler og tjenester må også gi rom for bruk og verdiskaping i et internasjonalt perspektiv.

Videre registrerer Kulturrådet at flere av eksemplene i rapporten (Wimp, Spotify, YouTube m.fl.) faktisk har vært mulige å utvikle under eksisterende lov og forvaltning, og at internasjonal forvaltningspraksis ser ut til å kunne håndtere også utfordrende aktører som YouTube. Digitutvalget refererer selv til at YouTube bidrar til å utvikle nye betalingsmodeller for å tiltrekke seg innholdsleverandører. I noen grad ser det dermed ut til at markedskrefter og samfunnsinteresser klarer å finne noenlunde balanserte løsninger også i dag. Kulturrådet spør seg derfor om Digitutvalgets mandat har gitt et noe overdrevet fokus på nettopp hindre.

Kulturrådets støtteordninger på kunstområdene musikk og litteratur

Digitutvalget påpeker at skillet mellom kunst og næring er flytende i kultursektoren, og at offentlig støtte er viktig for mange aktører. De teknologiske framskrittene og nye distribusjons- og publiseringsformer i kjølvannet av den teknologiske utviklingen har tydeliggjort viktigheten av å støtte innholdsproduksjonen. Kulturrådet stiller seg derfor bak rapportens anbefaling om å rendyrke støtteordninger som kunst- og kulturstøtte, uten krav til næringspolitisk måloppnåelse, for å ivareta mangfoldet i det nasjonale kunstlivet. Kulturrådets virkemidler mot kunst- og kulturområdene er i all hovedsak tilskuddsordninger med en slik innretning.

Selv om digitaliseringen påvirker hele kultursektoren har Digitutvalget valgt å fokusere på tre innholdsnæringer: musikk, litteratur og videoinnhold. Siden Kulturrådet ikke gir tilskudd til film- og videoproduksjon, er det ikke tatt med synspunkter på dette området i dette høringssvaret.

Musikkområdet i Norge omfatter et stort antall aktører og tjenesteytere. Musikkbransjen har vokst fram rundt produksjon og formidling av innspilt musikk, store og små konsertarrangører som formidler musikk over hele landet og opphavsrettsorganisasjoner som krever inn vederlag for bruk og framføring av musikk. Musikkbransjen har utgangspunkt i både kunsten og markedet. Den omfatter multinasjonale konsern så vel som ideelle kunstaktører, og består av ulike transaksjoner som gir formidling av musikk fram til lyttere og et publikum.

Digitutvalget gir en analyse av hele dette kunstområdet med utgangspunkt i en avgrenset historisk gjennomgang av distribusjon og formidling av innspilt musikk. På basis av dette gis det generelle betraktninger rundt forholdet mellom kunst og næring. Rapporten belyser dermed ikke den digitale utfordringen for hele bredden av musikklivet i Norge. Eksempelvis har digital distribusjon også skapt nye muligheter for konsertmarkedet gjennom ulike former for formidling av musikk i sann tid over nett. Blant annet streames store opera- og konsertsatsinger til større kulturhus, og artister og band framfører musikk foran kamera for nettdistribuert «live» formidling. Nye musikkformer som tar i bruk ny teknologi til produksjon, til formidling og som sentralt idémateriale i den skapende prosessen, er ikke nevnt i rapporten. Gjennom satsingsområdet «Kunst og ny teknologi» har Kulturrådet siden slutten av 1990-tallet vært engasjert i disse innovative strømmingene i kunstfeltene. Den betydelige verdiskapingen som opphavsrettslige inntekter utgjør på musikkområdet, er heller ikke beskrevet i rapporten.

Litteratur-Norge står overfor en omfattende endringsprosess i forbindelse med den digitale utviklingen i feltet, med en til dels ny litteraturøkologi og ny litteraturøkonomi. Nye litterære uttrykk vokser fram og påvirkes av nye skrive-, distribusjons-, formidlings- og leseteknologier.

Innkjøpsordningene for litteratur, samt momsfratak og bokavtalen mellom forleggere og bokhandlere, er bærebjelkene i den norske litteraturpolitikken. Kulturrådet er, som Digit-utvalget, opptatt av plattformnøytralitet og har et kontinuerlig fokus på at Kulturrådets tilskuddsordninger tilpasses utviklingen i kunstområdene. Eksempelvis gjennomfører Kulturrådet for perioden 2012–2014 et prøveprosjekt for innkjøp av e-bøker til folkebibliotek, som skal evalueres i 2015 og legge grunnlaget for løsninger der e-bøker på mer permanent basis kan være en integrert del av innkjøpsordningene. Morten Harry Olsens to rapporter om e-bøker, begge bestilt av Kulturrådet og henvist til i Digitutvalgets rapport, var en del av beslutningsgrunnlaget for igangsettingen av prøveprosjektet.

Kulturrådet har gitt prosjektstøtte til nettpubliseringer og digital litteratur, støttet eksperimentelle litteraturprosjekter via satsingsområdet «Kunst og ny teknologi» og støttet utvikling av digitale arenaer for litteratur via «Rom for kunst»-programmet. Kulturrådet har også igangsatt et forskningsprosjekt om «Litteratur i digitale omgivelser» – der Øyvind Prytz' rapport *Litteratur i digitale omgivelser* (2013) undersøker digitalisering av litteratur og digital litteratur i et bredere perspektiv.

Kulturrådet stiller seg ikke bak Digitutvalgets forslag om å gjøre litteraturordningene til generelle tilskuddsordninger som også skal omfatte andre innholdsformer som video, lærings-programmer, interaktive applikasjoner eller spill. Litteraturfeltet er et stort kunstområde med behov for et sett av virkemidler som er rettet inn mot utfordringene i dette spesifikke feltet. Det primære er ikke å sikre boken som medium, men å sikre litteraturen som kunstart. Det bør heller vurderes å opprette nye virkemidler for disse nye innholdsformene.

Felles for musikk- og litteraturområdet er at mange av dilemmaene som Digitutvalget påpeker, er gjennomgående problemstillinger som har vært til stede i skjæringspunktet mellom kunst og næring i lang tid – uavhengige av den nye digitale virkeligheten. Svaret på disse utfordringene krever flere og mer gjennomgripende tiltak enn å bygge kompetanse på digital kulturformidling og -distribusjon. At utvalget er blitt bedt om å lete etter hindre, snarere enn muligheter, preger beskrivelsen av begge kunstfeltene. Likevel gir rapporten et godt innblikk i at forståelsen for de nye markedsmechanismene for kulturnæringene blir viktig som grunnlag for kunstpolitiske beslutninger.

Kulturrådet slutter seg til viktigheten av å videreutvikle de næringspolitiske virkemidlene for kunstfeltet. Digitutvalget foreslår å fremme utviklingen av framtidsrettede løsninger for lønnsom handel med kultur gjennom å støtte utvikling av nye digitale distribusjonsløsninger og forretningsmodeller. Dette vil inngå som en sentral utfordring i det nyetablerte programmet for kulturnæringene, som er et samarbeid mellom Innovasjon Norge og Norsk kulturråd.

Tilgjengeliggjøring av offentlige data som åpne datasett

På linje med andre offentlige institusjoner forvalter kunst- og kulturektorene datasett som kan ha stor potensiell nytteverdi dersom de blir tilgjengeliggjort i åpen form og med velstrukturerte metadata knyttet til. Kulturrådet (og tidligere ABM-utvikling) har arbeidet aktivt med å etablere infrastrukturer for samordning, forvaltning og deling av kulturdata. Dette har foregått blant annet gjennom støtte til utvikling og digitalisering hos institusjonene i sektoren, gjennom tverretatlige samarbeid (prosjektet Kultur- og naturreise) og gjennom eksport av metadata opp mot den europeiske fellesportalen www.europeana.eu.

Kulturrådet arbeider for at mest mulig av det frie innholdet på kunst- og kulturfeltet skal bli digitalisert og gjort tilgjengelig i digital form. Fri tilgjengeliggjøring fører til at innhold blir tatt i bruk på nye måter, og med dette øker bruks- og nytteverdien ytterligere. Kulturrådet ser derfor tilgjengeliggjøring av åpne data for å være et sentralt satsingsområde også framover, og vi tilslutter oss Digitutvalgets vektlegging av dette i utredningen.

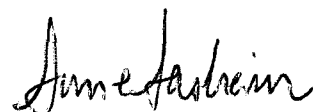
Data på kunst- og kulturektorene foreligger i to former: åpne metadata og åpent innhold (altså selve verkene, i vid forstand, eller avbildningene av disse). I kombinasjon utgjør disse to formene ansatsen til det som har fått betegnelsen *cultural commons*, kulturalallmenningen, altså en felles ressurs av kunst og kulturarvsinnhold til fri benyttelse. I tillegg til det opplagte økonomiske verdipotensialet som åpne data kan forløse gjennom å bidra til innovasjon og tjenesteutvikling, vil vi fra vår side derfor også understreke den sosiale verdien åpne data har ved at kulturarv og kunstinhold blir holdt levende og gjort tilgjengelig for allmennheten.

De positive konsekvensene av en slik tilgjengeliggjøring strekker seg ut over de rent kulturpolitiske, og har ringvirkninger også i et videre fellesskaps- og mangfoldsperspektiv, som beskrevet i *NOU 2013:4 Kulturutredningen 2014* (s. 81 ff). En klar forutsetning er likevel en offentlighet som forholder seg kompetent og kritisk til de digitale verktøyene og mulighetene. Kulturrådet støtter således utvalgets oppfordring om en styrket satsing på utvikling av digital kompetanse.

Med vennlig hilsen

Yngve Slettholm
rådsleder

Anne Aasheim
direktør

